

آزمون مدل ساختاری خرافات در هواداران ورزشی

موسی عبدالباقی^۱، رضا نیک‌بخش^{۲*}، حسین پورسلطانی زرنندی^۳، علی محمد صفانیا^۴

تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۰۴/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۵

چکیده

هدف کلی آزمون مدل ساختاری خرافات، در هواداران ورزشی بود. پژوهش حاضر پژوهشی توصیفی از نوع همبستگی و مبتنی بر مدلسازی معادلات ساختاری است و از لحاظ هدف نیز جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را تمام هواداران تیم‌های لیگ برتر فوتبال، بسکتبال و والیبال ایران در فصل ۹۹-۹۸ تشکیل دادند که نمونه آماری با استفاده از نرم‌افزار جی‌پاور ۳۹۰ نفر تعریف و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس انتخاب شد. در این تحقیق از پرسش‌نامه‌های منبع کنترل لاجپن (۱۹۸۶)، خرافات صفتی کارلسون و همکاران (۲۰۰۹)، باورهای خرافاتی فلاک و همکاران (۲۰۱۴)، رفتارهای خرافاتی دویر و همکاران (۲۰۱۷) استفاده شد. نتایج مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی نشان داد که منبع کنترل بیرونی بر خرافات در هواداران ورزشی و نیز خرافات بر خرافات صفتی و باورهای خرافاتی تأثیر مثبت معنی‌داری دارد. در حالی که، تأثیر خرافات بر رفتارهای خرافاتی اثر معنی‌داری نبود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود کمیته فرهنگی فدراسیون‌های ورزشی، باشگاه‌های ورزشی و کانون هواداران ورزشی تیم‌های ورزشی با برگزاری دوره‌های آموزشی رفتارهای خرافاتی را در بین هواداران کنترل کنند.

کلید واژه‌ها: هواداران ورزشی، رفتار هواداران، خرافات، لیگ برتر.

Email: mousa.abdolbaghi@gmail.com

Email: nikbakhah_reza@yahoo.com

Email: hpszarandi@gmail.com

Email: a.m.safania@gmail.com

۱. دانشجوی دکترای دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران

۲. دانشیار گروه مدیریت ورزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب*

۳. دانشیار گروه مدیریت ورزشی دانشگاه پیام نور، تهران

۴. استاد گروه تربیت بدنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران

مقدمه

امروزه مردم در سراسر جهان به‌طور فزاینده‌ای نگران سلامتی خود هستند (ویلا^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). از این‌رو اهمیت ورزش و فعالیت بدنی بیش از پیش نمایان می‌گردد. با توجه به زندگی ماشینی و در نتیجه آن کم‌ تحرکی شهروندان، اهمیت ورزش متنوع و در دسترس شهروندان دو چندان شده است (الهمرادی و همکاران، ۱۳۹۸). انسان در هر مرحله از زندگی، برحسب نوع و میزان فعالیت جسمانی، نیازهای متفاوتی دارد که باید به آن‌ها پاسخ داده شود (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۶). سلامت روانی در کنار سلامت جسمانی دو مقوله مورد بحث در حوزه ورزش می‌باشد. هم راستا با توسعه ورزش، ابعاد و زوایای دیگری نیز در کنار آن مورد بحث و بررسی پژوهشگران قرار گرفته است که یکی از آنها بحث خرافات می‌باشد. خرافه یک اعتقاد غیرمعمول یا غیرعلمی که از دنیای تخیلات ریشه گرفته، با فرهنگ آمیخته و توسط اعضاء اجتماع به‌عنوان یک امر طبیعی پذیرفته شده است. خرافات نه تنها سد راه فرایند توسعه است بلکه آثار منفی متعددی نیز دارد (عزیزخانی و همکاران، ۱۳۹۴). امروزه پژوهشگران خرافه‌گرایی را به‌عنوان یکی از انحرافات اجتماعی نقد و بررسی کرده‌اند و ورزش نیز به‌عنوان یک پدیده در خور توجه با ماهیت پیش‌بینی نشدنی از رواج خرافات مصون نمانده است (افروزه و هادی‌پور، ۱۳۹۹).

رفتارهای هواداران ورزشی^۲ متنوع و نشان دهنده‌ی گسترده‌ترین فعالیت‌های تفریحی و فراغتی در جامعه است (دویر، لیکروم و گرین‌هالگ^۳، ۲۰۱۸). باورها و رفتارهای طرفداران ورزشی، متأسفانه تأثیر کمی بر نتایج رقابتی تیم‌های مورد نظر دارد (نابلاخ^۴ و همکاران، ۲۰۰۹). رقابت‌های ورزشی تحت تأثیر عوامل ثابت (مانند مهارت) و ناپایدار (مانند نحوه‌ی قضاوت داوران یا کیفیت تیم رقیب) هستند. بر همین اساس، امروزه، سازمان‌ها علاوه بر ارائه‌ی خدمات و محصولات باکیفیت، مسئولیت برآورده کردن نیازهای ذینفعان داخلی و خارجی خود را نیز برعهده دارند و باید اثرهای منفی تصمیم‌های خود بر اجتماع و محیط را در نظر داشته باشند و آنها را به حداقل برسانند (منتظری و همکاران، ۱۳۹۸). از این‌رو، به منظور کنترل شانس یا عوامل ناپدیدار و کاهش تنش‌های روانی پدیده‌ای به نام خرافات در بین افراد درگیر در ورزش و به‌طور ویژه هواداران ایجاد شده است (برورز^۵ و همکاران، ۲۰۱۱). تمایل به کنترل یا مقابله با عدم اطمینان (ابهام) نیروی انگیزشی بنیادی در رفتار انسان است. خرافات به «باورهای غیرمنطقی اشاره می‌کند که یک شیء، فعالیت یا شرایطی که به لحاظ منطقی به یک گروه از رویدادها مربوط هست»، بر نتیجه آن تأثیر می‌گذارد (دامیش، استوبراک و ماسویلر^۶، ۲۰۱۰). به‌عبارت دیگر، یک رویداد اتفاق می‌افتد، و انسان‌ها (یا ویژگی) این رویداد را با یک رویداد دیگر که تصور می‌شود باعث آن شده است، مرتبط می‌دانند. این حوادث ممکن است مرتبط باشند، یا ممکن است به‌طور تصادفی مرتبط باشند. صرف نظر از این، جستجو برای الگوها در میان رویدادها به منظور توجیح نتایج غیرمنتظره و مقابله با عدم اطمینان است (بک و فارستمیر^۷، ۲۰۰۷). در این راستا، والن^۸ (۱۹۶۸) اذعان می‌دارد که احساس ناتوانی بر کنترل یک پیامد مهم هم از لحاظ روان شناختی و هم فیزیکی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. البته، برای جلوگیری از این حالت دلخوری و تلاش برای مقابله با عدم اطمینان، طرفداران ورزشی، مراسم‌های قبل از بازی را انجام می‌دهند و گاهاً در حین بازی‌ها اقدامات خرافاتی را اجرا می‌کنند (تامیر^۹، ۲۰۱۹).

از سوی دیگر، مطالعات قبلی عوامل بسیاری را که ممکن است به‌طور بالقوه رفتار خرافی را تحت تأثیر قرار دهند، معرفی کرده است. این عوامل عبارتند از: منبع کنترل، سطح رقابت، مدت زمان بازی، نوع رشته‌ی ورزشی، شخصیت نوع اول، هویت

1. Vila
2. Spectator sport fan behavior
3. Dwyer, LeCrom, Greenhalgh
4. Knobloch
5. Brevers
6. Damisch, Stoberock & Mussweiler
7. Beck, & Forstmeier
8. Whalen
9. Tamir

ورزشی، کنترل شخصی، خوش‌بینی و بدبینی (بورک^۱ و همکاران، ۲۰۰۶). با تحقیقات افروزه و هادی‌پور (۱۳۹۹) با عنوان شناسایی و تحلیل ابعاد گرایش به خرافات در حوزه ورزش ۳ مؤلفه در گرایش به خرافات در ورزش شناسایی شد که شامل مقوله ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری می‌باشد. زارع و حیدری‌نژاد (۲۰۱۸) به نقش رسانه‌ها در زمینه خرافات اذعان کرده‌اند و بیان کرده‌اند که با افزایش نقش رسانه‌های جمعی رفتارهای خرافی در ابعاد عمل و باور کاهش می‌یابد. همچنین زارع و عمادی (۲۰۱۷) در بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به خرافات در بین بازیکنان فوتبال ایران، احساس نبود اطمینان از بازی، اهمیت نتایج بازی و اضطراب قبل از بازی را با گرایش به خرافات مرتبط می‌داند. بنابر نظریه منبع کنترل^۲ یکی از ویژگی‌های شخصیت، نسبت دادن رخدادهای زندگی به پدیده‌های بیرونی (مانند بخت، اتفاق، نفوذ دیگران) یا پدیده‌های درونی (مانند اراده و تلاش) است. کسانی که منبع کنترل آن‌ها بیرونی است، پیامد کار انجام شده، کمتر آن‌ها را بر می‌انگیزاند یعنی شکست مداوم، کمتر آنان را بی‌انگیزه می‌کند و پیروزی، کمتر آنان را تحریک می‌کند زیرا بازده موفقیت‌آمیز کار را به خود نسبت نمی‌دهند. این افراد احساس مسئولیت کمتری برای کار خود نشان می‌دهند و سعی می‌کنند پیامد کار را به عوامل بیرونی نسبت دهند. در مقابل کسانی که منبع کنترل آنان درونی است، علت‌های موفقیت را به تلاش و تصمیم‌گیری خود نسبت می‌دهند؛ پیامد اعمال‌شان بر رفتار آینده آنان، اثر می‌گذارد و پس از موفقیت انگیزه بیشتری برای ادامه فعالیت پیدا می‌کنند (راس و میروسکی^۳، ۲۰۰۲). اگر چه اثربخشی این رفتارها بر نتایج واقعی بازی تقریباً غیرممکن است و سنجش آن دشوار است، اما تأثیر آن بر روی هواداران ورزشی هنوز ناشناخته مانده است، و ممکن است به بازاریابان ورزشی و مدیران در شناخت هر چه بیشتر از تجربه طرفداران ورزشی به خصوص نحوه‌ی مقابله هواداران ورزشی با عدم اطمینان کمک کند (دویر^۴ و همکاران، ۲۰۱۸). احساس عدم کنترل از دیدگاه طرفداران یک چالش منحصر به فرد برای بازاریابان ورزشی است. بازاریابان صرف نظر از موفقیت یا عدم موفقیت تیم، به‌طور مداوم به دنبال بهبود تجربیات مثبت هواداران ورزشی هستند و در بیشتر موارد، ۵۰ درصد از طرفداران شکست تیم را به‌صورت شبانه یا هفتگی تجربه می‌کنند (دویر و همکاران، ۲۰۱۸).

همچنین پیرامون همین موضوع، هانکس^۵ و همکاران (۲۰۱۶) اذعان می‌دارند که مراسم مذهبی می‌تواند گروه‌های طرفداران ورزشی را ایجاد کند و حالت‌های خلقی مثبتی را که توسط تیم‌ها، گروه‌های هواداری و حتی تبلیغ‌کنندگان ایجاد می‌شود را به هیجان درآورد. بنابراین، رفتارهای خرافاتی ارتباط بسیار نزدیکی با رفتارهای هواداران دارند و با ورزش عجین شده است و حتی در آن‌دسته از هوادارانی که در ورزشگاه‌ها حضور نمی‌یابند نیز نفوذ کرده است. این رفتارها معمولاً حاصل فرضیه‌هایی مبتنی بر عدم اطمینان هست که منجر به افزایش تمایل فرد به کنترل شدن، توسط یک عامل دیگر شده و نیز منجر به کنترل رفتارهای خرافاتی می‌تواند شود (ویلسون^۶ و همکاران، ۲۰۱۳). دوموتورو، رویزبرگن و سابو^۷ (۲۰۱۶) بیان کردند که اهمیت رقابت، سطح نبود قاطعیت، عوامل فرهنگی، سطح آموزش و جنسیت، تأثیر زیادی بر رفتارهای خرافی در ورزش دارند. آنها معتقدند که رفتارهای خرافی با توجه به نوع ورزش، ورزشکاران و نقش ورزشی متفاوت است.

از این‌رو، هوادارانی که هیچ‌گونه کنترلی بر عملکرد ورزشی ندارند، احساس می‌کنند که بایستی به رفتارهای خرافاتی از جمله خوردن یک غذای خاص، پوشیدن لباس خاص، انجام کارهای خاص و حتی باورهای خاص متوسل شوند (دویر و همکاران، ۲۰۱۷). حتی در این راستا، تامیر^۸ (۲۰۱۶) به این نتیجه دست یافت که هواداران افراطی فوتبال حرفه‌ای به‌طور آگاهانه از تماشای بازی تیم محبوب‌شان اجتناب می‌کنند و معتقدند که آن‌ها توانایی تأثیرگذاری بر نتیجه بازی را دارند و حضور آن‌ها ممکن است به ضرر تیم محبوب‌شان باشد و بدین ترتیب معتقدند که عدم حضور آن‌ها می‌تواند به کسب نتیجه‌ی بهتر تیم

1. Burke
2. Locus of control
3. Ross, Mirowsky
4. Dwyer
5. Hanks
6. Wilson
7. Dömötör, Ruíz-Barquín & Szabo
8. Tamir

کمک کند. اما برخلاف یافته‌ی تامیر (۲۰۱۶)، مک‌دونالد و همکاران (۲۰۱۴) اذعان می‌دارند که مراسمات مذهبی (به‌عنوان یکی از زیرمجموعه‌های خرافه‌پرستی) می‌تواند برای هواداران ورزشی مفید باشد چرا که می‌تواند منجر به کاهش اضطراب و اجتماعی شدن آن‌ها و در نهایت لذت بردن از این تجربیات شود. بنابراین، با توجه به تناقضات در یافته‌های تحقیقات پیشین و کمبود مطالعات و تحقیقات در حوزه‌ی خرافه‌پرستی در ورزش و به‌طور ویژه در بین هواداران ورزشی و همچنین تفاوت‌های احتمالی فرهنگی در این حوزه در داخل کشور با سایر کشورها که می‌تواند در آزمون مدل خرافات در ورزش نسبت به سایر فرهنگ‌ها و کشورها مؤثر باشد، از این‌رو، محقق در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا مدل خرافات در ورزش از برازش کافی برخوردار هست؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی و مبتنی بر مدلسازی معادلات ساختاری است و از لحاظ هدف نیز جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. داده‌های این تحقیق به‌صورت میدانی و با استفاده از پرسش‌نامه گردآوری شد. با توجه به اهمیت و جایگاه رشته‌های ورزشی فوتبال، والیبال و بسکتبال در بین افراد جامعه و همچنین گرایش بیشتر جوانان و خانواده‌ها به این رشته‌ها؛ این تحقیق در میان جامعه آماری که شامل هواداران تیم‌های لیگ برتر فوتبال، بسکتبال و والیبال ایران در فصل ۹۹-۹۸ می‌باشد، انجام گردید. نمونه آماری تحقیق نیز با استفاده از نرم‌افزار جی‌پاور که از نسخه ۳/۱ استفاده گردید، ۳۹۰ نفر تعریف و اعضای نمونه از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده سهمیه‌ای انتخاب شدند.

مقیاس خرافات صفتی: این مقیاس توسط کارلسون^۱ و همکاران (۲۰۰۹) طراحی شده است و شامل ۴ گویه می‌باشد. شرکت‌کنندگان از طریق مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۷ (کاملاً موافقم) به سؤالات پاسخ داد. روایی این پرسش‌نامه توسط دویر و همکاران (۲۰۱۸) از طریق تحلیل عاملی تأیید بررسی و شاخص‌های برازش را مطلوب گزارش کردند. همچنین پایایی این پرسش‌نامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ بررسی و ۰/۸۸ گزارش شد. روایی همگرا این پرسش‌نامه بررسی و میانگین واریانس مستخرج ۰/۵۱ و پایایی ترکیبی ۰/۸۰ به‌دست آمد.

مقیاس باورهای خرافاتی: این مقیاس توسط فلاک^۲ و همکاران (۲۰۱۴) طراحی شده است و شامل ۳ گویه می‌باشد. شرکت‌کنندگان از طریق مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۷ (کاملاً موافقم) به سؤالات پاسخ دادند. روایی این پرسش‌نامه توسط دویر و همکاران (۲۰۱۸) از طریق تحلیل عاملی تأیید بررسی و شاخص‌های برازش را مطلوب گزارش کردند. همچنین پایایی این پرسش‌نامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ بررسی و ۰/۷۲ گزارش شد. روایی همگرا این پرسش‌نامه بررسی و میانگین واریانس مستخرج ۰/۵۶ و پایایی ترکیبی ۰/۷۹ به‌دست آمد.

مقیاس رفتارهای خرافاتی: این مقیاس توسط دویر و همکاران (۲۰۱۸) طراحی شده است و شامل ۳ آیتم می‌باشد. شرکت‌کنندگان از طریق مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) به سؤالات پاسخ خواهند داد. روایی این پرسش‌نامه توسط دویر و همکاران (۲۰۱۸) از طریق تحلیل عاملی تأیید بررسی و شاخص‌های برازش را مطلوب گزارش کردند. همچنین پایایی این پرسش‌نامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ بررسی و ۰/۷۸ گزارش شد. روایی همگرا این پرسش‌نامه بررسی و میانگین واریانس مستخرج ۰/۵۵ و پایایی ترکیبی ۰/۷۸ به‌دست آمد.

مقیاس منبع کنترل: این مقیاس توسط لاچمن^۳ (۱۹۸۶) طراحی شده است و شامل ۷ گویه می‌باشد. شرکت‌کنندگان از طریق مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۷ (کاملاً موافقم) به سؤالات پاسخ دادند. روایی این پرسش‌نامه توسط دویر و همکاران (۲۰۱۸) از طریق تحلیل عاملی تأیید بررسی و شاخص‌های برازش را مطلوب گزارش کردند. همچنین پایایی

1. Carlson
2. Fluke
3. Lachman

این پرسش‌نامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ بررسی و ۰/۸۱ گزارش شد. روایی همگرا این پرسش‌نامه بررسی و میانگین واریانس مستخرج ۰/۵۹ و پایایی ترکیبی ۰/۷۲ به دست آمد.

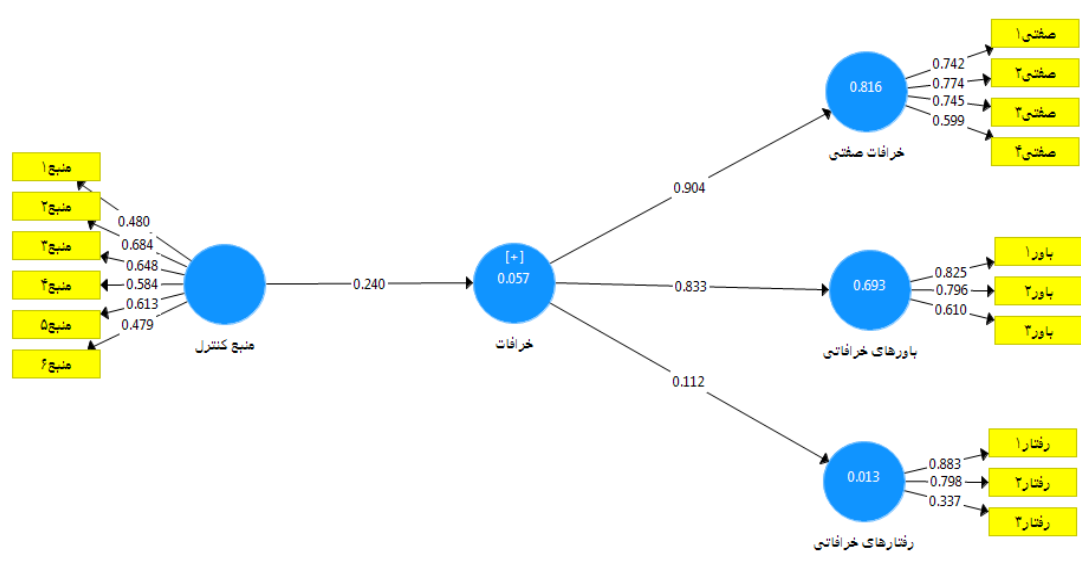
جدول ۱: مقیاس‌ها و گویه‌های آنها

مقیاس	گویه
خرافات صفتی	گاهی اوقات آیین‌های کوچکی را انجام می‌دهم تا برای خودم شانس ایجاد کنم.
	دوست ندارم چیزی که برای من شانس می‌آورد را از دست بدهم.
	باید اعتراف کنم که بعضی اوقات طبق خرافات عمل می‌کنم.
	افرادی که مرا به خوبی می‌شناسند می‌گویند من خرافاتی هستم.
باورهای خرافاتی	اغلب تلاش می‌کنم تا شانسم را تغییر دهم.
	انجام دادن کارهایی خاص و به روشی خاص می‌تواند شانس شما را تغییر دهد که این تغییر می‌تواند خوب یا بد باشد.
رفتارهای خرافاتی	تلاش برای تغییر شانس تلف کردن وقت است.
	من برای هر بازی یک لباس می‌پوشم.
منبع کنترل بیرونی	من دقیقاً همان پیراهن و همان رنگی را می‌پوشم که تیم محبوبم در روز بازی می‌پوشد.
	من در تمام بازی‌های تیم محبوبم در یک مکان می‌نشینم.
منبع کنترل بیرونی	من بر روی اتفاقاتی که برایم می‌افتد کنترل کمتری دارم.
	برای حل کردن برخی از مشکلاتی که دارم، واقعاً راه‌حلی وجود ندارد.
	برای تغییر بسیاری از چیزهایی که در زندگی وجود دارد شانس کمتری دارم.
	اتفاقاتی که در آینده برایم می‌افتد، به خودم بستگی دارد.
	اغلب احساس می‌کنم در مقابله با مشکلات زندگی بدون کمک هستم.
	گاهی اوقات احساس می‌کنم که از سوی اطرافیانم تحت فشارم.
	من فقط می‌توانم کاری انجام دهم که واقعاً در ذهنم دارم.

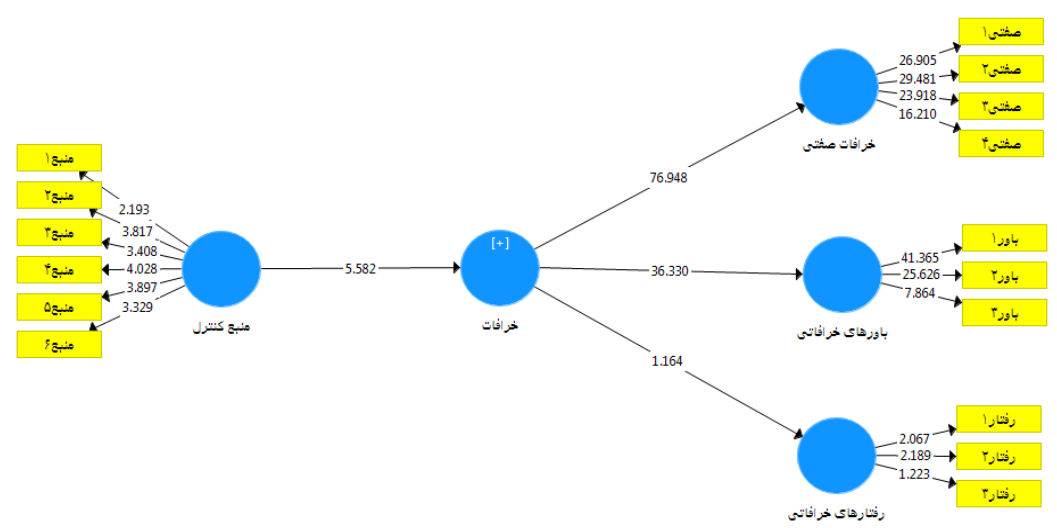
روش آماری مورد استفاده در این پژوهش در دو سطح توصیفی و آمار استنباطی انجام گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌های توصیفی از فراوانی و درصد استفاده شد. جهت تعیین طبیعی بودن توزیع داده‌ها از شاخص چولگی و کشیدگی استفاده شد. سپس در بخش استنباطی، برای بررسی مدل تحقیق از مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسمارت پی ال اس نسخه ۳ استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش نشان داد که میانگین سنی هواداران ۲۵ و انحراف استاندارد آن ۰/۸۵ به دست آمد. از بین افراد نمونه بیشتری فراوانی به تعداد ۱۰۹ نفر (۲۷/۹ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند. همچنین، از بین شرکت‌کنندگان تعداد ۲۸۳ نفر (حدود ۷۳ درصد) بازی آخر تیم مورد علاقه را تماشا کرده بودند.

شکل ۱: مدل در حالت تخمین ضرایب استاندارد

شکل ۲: مدل برآورد آماره‌ی تی

جدول ۲: وزن‌های رگرسیون استاندارد شده مدل پیش فرض

نتیجه	سطح معناداری	آماره‌ی تی	بتا	متغیرها
تأیید	۰/۰۰۱	۵/۵۸۲	۰/۲۴۰	منبع کنترل بیرونی <--- خرافات
تأیید	۰/۰۰۱	۷۶/۹۴۸	۰/۹۰۴	خرافات <--- خرافات صفتی
تأیید	۰/۰۰۱	۳۶/۳۳۰	۰/۸۳۳	خرافات <--- باورهای خرافاتی
رد	۰/۲۴۵	۱/۱۶۴	۰/۱۱۲	خرافات <--- رفتارهای خرافاتی

نتایج جدول (۲) وزن‌های رگرسیونی استاندارد شده مدل را نشان می‌دهد. منبع کنترل بیرونی با ضریب رگرسیونی ۰/۲۴ و نسبت بحرانی ۵/۵۸ سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۵ بر خرافات در هواداران ورزشی تأثیر مثبت معنی‌داری دارد. همچنین، خرافات با ضرایب رگرسیونی ۰/۹۰ و ۰/۸۳ و نسبت بحرانی ۷۶/۹۴ و ۳۶/۳۳ و سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۵ به ترتیب بر خرافات صفتی و باورهای خرافاتی تأثیر مثبت معنی‌داری دارد. در حالی که، خرافات با ضریب رگرسیونی ۰/۱۱ و نسبت بحرانی

۱/۱۶ سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ بر رفتارهای خرافاتی تأثیر معنی‌داری ندارد. همچنین برای بررسی برازش مدل از شاخص GOF استفاده می‌شود. برای به‌دست آوردن برازش مدل در ابتدا باید میانگین مقدار اشتراکی متغیرهای وابسته (خرافات صفتی، باورهای خرافاتی، رفتارهای خرافاتی) را (۰/۴۹۸) و سپس مقدار ضریب تعیین متغیر وابسته (خرافات صفتی، باورهای خرافاتی، رفتارهای خرافاتی) (۰/۳۹۴) را در نظر گرفت و سپس این مقادیر را در فرمول زیر گذاشت.

$$\begin{aligned} GOF &= \sqrt{\text{Communality} \times \text{Rsquare}} \\ GOF &= \sqrt{0.498 \times 0.394} = \\ GOF &= \sqrt{0.196} \\ GOF &= 0.442 \end{aligned}$$

در نتیجه مقدار شاخص GOF برابر است با ۰/۴۴۲ که این عدد با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۴۱ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF، حاکی از برازش کلی قوی می‌باشد.

بحث

امروزه ورزش به‌عنوان یک متغیر تأثیرگذار در جامعه مورد بحث پژوهشگران حوزه سلامت می‌باشد. لذا توجه به زوایای تأثیرگذار و تأثیرپذیر آن نایبستی از دید علاقه‌مندان این حوزه پنهان بماند. استفاده از خرافات و ترویج اندیشه‌های خرافی در جوهره ورزش و تلاش در جهت نشان تأثیر منفی آن به‌عنوان یکی از مباحث مهم در حوزه پژوهش‌های ورزش مطرح است. امروزه فعالیت‌های ورزشی، بخش زیادی از زمان و انرژی هر جامعه‌ای را به خود اختصاص داده و جایگاه مهمی در فرهنگ پیدا کرده است و لذا توانسته است هواداران پرشماری را به خود جذب نماید. با این حال، برخی هواداران افراطی و برخی در حالت عادی قرار دارند که همین افراطی بودن موجب بروز رفتارهای متفاوتی از آنان می‌شود. به‌عنوان مثال، نمود رفتاری هواداری افراطی در ورزش به اشکال مختلفی و از جمله خرافات اجتماعی، رفتارهای رقابت‌آمیز با اعضای خانواده، دوستان و رقبا و ایجاد کانون هواداران از جمله‌ی آن‌ها بروز می‌کند. حال آن‌که، بر اساس تحقیقات متعدد مشخص شده است که افرادی که منبع کنترل بیرونی دارند بیش از افراد دارای منبع کنترل درونی به سمت خرافات سوق داده می‌شوند. با این حال، اثربخشی این رفتارها بر نتایج واقعی بازی تقریباً غیرممکن است و سنجش آن دشوار است، اما تأثیر آن بر روی هواداران ورزشی هنوز ناشناخته مانده است. ورزش نیز به‌عنوان یک پدیده در خور توجه با ماهیت پیش‌بینی نشدنی از رواج خرافات مصون نمانده. مربیان، ورزشکاران، هواداران و ... عناصر اصلی تشکیل دهنده این مؤلفه می‌باشند. بنابراین بررسی خرافات در بین آنها می‌تواند راهگشای حل این مسئله باشد. از این‌رو هدف کلی پژوهش حاضر آزمون مدل خرافات در بین هواداران ورزشی بود.

توصیف وضعیت متغیر منبع کنترل بیرونی نشان داد که بین میانگین منبع کنترل با میانگین فرضی تفاوت معناداری (t=-۱۲/۳۷، P≤۰/۰۱) وجود دارد؛ بدین معنی که میزان منبع کنترل بیرونی در بین شرکت‌کنندگان پایین است. بنابر نظریه منبع کنترل، یکی از ویژگی‌های شخصیتی انسان‌ها نسبت دادن رخدادهاى زندگى به پدیده‌های بیرونی (مانند بخت، اتفاق، نفوذ دیگران) یا پدیده‌های درونی (مانند اراده و تلاش) است. کسانی که منبع کنترل آن‌ها بیرونی است، پیامد کار انجام شده کمتر آن‌ها را بر می‌انگیزاند؛ یعنی شکست مداوم کمتر آنان را بی‌انگیزه می‌کند و پیروزی کمتر آنان را تحریک می‌کند زیرا بازده موفقیت‌آمیز کار را به خود نسبت نمی‌دهند. لذا این افراد احساس مسئولیت کمتری برای کار خود نشان می‌دهند و سعی می‌کنند پیامد کار را به عوامل بیرونی نسبت دهند. در مقابل کسانی که منبع کنترل آنان درونی است، علت‌های موفقیت را به تلاش و تصمیم‌گیری خود نسبت می‌دهند؛ پیامد اعمال‌شان بر رفتار آینده آنان اثر می‌گذارد و پس از موفقیت انگیزه بیشتری برای ادامه فعالیت پیدا می‌کنند (راس و میروسکی، ۲۰۰۲). با این تفاسیر، نتیجه تحقیق نشان داد که میزان منبع کنترل بیرونی در بین شرکت‌کنندگان پایین است.

توصیف وضعیت متغیر خرافات نشان داد که بین میانگین خرافات صفتی ($t=-12/17$)، رفتارهای خرافاتی ($t=-44/41$) و خرافات ($t=-23/45$) با میانگین فرضی تفاوت معناداری وجود داشت ($P \leq 0/01$)؛ بدین معنی که میزان خرافات صفتی، رفتارهای خرافاتی و خرافات در بین شرکت کنندگان پایین است؛ در حالی که بین میانگین باورهای خرافاتی ($t=-780/17$, $P \geq 0/05$) با میانگین فرضی تفاوت معناداری وجود نداشت. بخشی از نتیجه به دست آمده با نتیجه تحقیقات جانعلیزاده چوببستی و همکاران (۱۳۸۸) و ثروت یاری و همکاران (۱۳۹۷) همسو و با نتیجه تحقیق زارعی و همکاران (۱۳۹۶) ناهمسو بود. جانعلیزاده چوببستی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقشان دریافتند که کمتر از یک چهارم نمونه تحقیق خرافه گرا هستند. در تحقیق ثروت یاری و همکاران (۱۳۹۷) نیز که با هدف بررسی فراوانی خرافات و عوامل مربوط به آن در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال ۱۳۹۲ انجام گرفت، نتایج حکایت از آن داشت که تنها ۱۵/۸ درصد افراد مورد مطالعه گرایش به خرافات داشتند. با این وجود، زارعی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به خرافات در بین بازیکنان فوتبال ایران به این نتیجه رسیدند که میزان گرایش به خرافات در بین بازیکنان فوتبال ایران در سطح متوسط (حدود ۴۱ درصد) است. دلیل این ناهمسوئی می تواند در جوامع مختلف باشد چرا که در تحقیق زارعی و همکاران (۱۳۹۶)، بازیکنان فوتبال مورد تحقیق قرار گرفتند و از آنجا که همیشه برای بازیکنان فوتبال مسأله برد و باخت و موضوعاتی مانند شانس و اقبال و ... می تواند به دلیل اهمیت نتایج بازی، اضطراب قبل از بازی و ... مشغله ذهنی ایجاد کند، لذا موضوع خرافات نیز در آنان می تواند بیشتر از هواداران ورزشی باشد. در رابطه با این یافته بایستی بیان نمود که خرافات به باورهای غیرمنطقی اشاره می کند که یک شیء، فعالیت یا شرایطی که به لحاظ منطقی به یک گروه از رویدادها مربوط هست، بر نتیجه آن تأثیر می گذارد (دامیش و همکاران، ۲۰۱۰). به عبارت دیگر، یک رویداد اتفاق می افتد و انسان ها (یا ویژگی) این رویداد را با یک رویداد دیگر که تصور می شود باعث آن شده است، مرتبط می دانند. این حوادث ممکن است مرتبط باشند، یا ممکن است به طور تصادفی مرتبط باشند. صرف نظر از این، جستجو برای الگوها در میان رویدادها به منظور توجیح نتایج غیرمنتظره و مقابله با عدم اطمینان است (بک و فارستمیر، ۲۰۰۷). به هر حال، در دنیای امروزی خرافات یکی از معضلات در جامعه بشری و از جمله در ورزش محسوب می شود. شاید خرافات به عنوان پدیده ای که ساخته دست بشر است، تنها معضلی باشد که به رغم تغییرات، تحولات، رشد و توسعه جوامع هنوز به حیات خود ادامه می دهد و نه تنها از شدت آن در دروان حاضر کاسته نشده، بلکه به نظر می رسد روز به روز بر طرفدارانش افزوده می شود. وجود اعتقادات خرافی در بین مردم جهان و از جمله ایران، واقعیتی انکارناپذیر است. البته ممکن است برخی از آن ها به این دلیل خرافی تلقی شوند که علم هنوز قادر به توضیح یا اثبات آن ها نیست؛ با این حال امروزه بخش عمده ای از آن ها در برابر میانگین دانش مردم غیر واقعی و نادرست به نظر می رسند. برخی از این اعتقادات ریشه در افسانه ها دارند و برخی ناشی از تعبیرهایی خاص از اصول مذهبی و برخی سینه به سینه نقل و پذیرفته شده اند، بدون آن که در صحت و سقم آن ها تحقیق یا شک شود. اهمیت موضوع خرافات در این است که خرافات و باورهای خرافی می تواند در رفتارهای خرافی انسان تأثیر گذار باشد چرا که رفتارهای انسان از عقاید و باورهای او نشأت می گیرد. حال آن که به نظر می رسد میزان گرایش به خرافات در نمونه تحقیق کمتر از میانگین باشد که این موضوع می تواند امری مثبت در میان هواداران ورزشی کشورمان تلقی شود.

نتایج آزمون نشان داد که منبع کنترل بیرونی بر خرافات در هواداران ورزشی تأثیر مثبت معنادار با ضریب تأثیر ($\beta=0/240$) دارد. نتیجه به دست آمده با نتیجه تحقیقات دویر و همکاران (۲۰۱۸) و اوفوری و همکاران (۲۰۱۸) همسو بود. با این تفسیر که افراد دارای منبع کنترل بیرونی گرایش بیشتری به خرافات دارند و بالعکس افراد دارای منبع کنترل درونی تمایل کمتری به خرافات دارند. دویر و همکاران (۲۰۱۸) نیز در تحقیقی تحت عنوان تلاش هواداران برای یافتن مفهوم: آزمون ابعاد خرافات در هواداران ورزشی به این نتیجه رسیدند که منبع کنترل بیرونی تأثیر مثبت معناداری بر خرافات در ورزش دارد. همچنین، اوفوری و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی اکتشافی رفتارهای خرافاتی، راهبردهای مقابله ای، راهبردهای کنترل و کنترل فردی در دانشجویان ورزشکار کشور غنا و انگلیسی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که کنترل فردی و مکانیسم های کنترلی پیش بینی کننده های معنادار رفتارهای خرافاتی بودند. در تفسیر و توضیح نتیجه به دست آمده لازم به ذکر است که تمایل به کنترل یا

مقابله با عدم اطمینان (ابهام)، نیروی انگیزشی بنیادی در رفتار انسان است. از طرفی دیگر، رقابت‌های ورزشی تحت تأثیر عوامل ثابت (مانند مهارت) و ناپایدار (مانند نحوه‌ی قضاوت داوران یا کیفیت تیم رقیب) هستند. از این‌رو، به منظور کنترل شانس یا عوامل ناپدیدار و کاهش تنش‌های روانی پدیده‌ای به نام خرافات در بین افراد درگیر در ورزش و به‌طور ویژه هواداران ایجاد شده است (برورز و همکاران، ۲۰۱۱). در واقع، رفتارهای خرافاتی ارتباط بسیار نزدیکی با رفتارهای هواداران دارند و با ورزش عجین شده است و حتی در آن دسته از هوادارانی که در ورزشگاه‌ها حضور نمی‌یابند نیز نفوذ کرد است. این رفتارها معمولاً حاصل فرضیه‌هایی مبتنی بر عدم اطمینان هست که منجر به افزایش تمایل فرد به کنترل شدن توسط یک عامل دیگر می‌شود و رفتارهای خرافاتی می‌تواند کنترل شود (ویلسون و همکاران، ۲۰۱۳). از این‌رو، هوادارانی که هیچ‌گونه کنترلی بر عملکرد ورزشی ندارند، احساس می‌کنند که بایستی به رفتارهای خرافاتی از جمله خوردن یک غذای خاص، پوشیدن لباس خاص، انجام کارهای خاص و حتی باورهای خاص متوسل شوند (دویر و همکاران، ۲۰۱۷). در همین راستا، تامیر (۲۰۱۶) نیز به این نتیجه دست یافت که هواداران افراطی فوتبال حرفه‌ای به‌طور آگاهانه از تماشای بازی تیم محبوب‌شان اجتناب می‌کنند و معتقدند که آن‌ها توانایی تأثیرگذاری بر نتیجه بازی را دارند و حضور آن‌ها ممکن است به ضرر تیم محبوب‌شان باشد و بدین ترتیب معتقدند که عدم حضور آن‌ها می‌تواند به کسب نتیجه‌ی بهتر تیم کمک کند که این موضوع خود یک اعتقاد خرافی محسوب می‌شود.

نتایج آزمون نشان داد که خرافات در هواداران ورزشی بر باورهای خرافاتی تأثیر مثبت معنادار با ضریب تأثیر $(\beta=0/833)$ دارد. نتیجه به‌دست آمده با نتیجه تحقیق دویر و همکاران (۲۰۱۸) همسو بود. دویر و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان تلاش هواداران برای یافتن مفهوم: آزمون ابعاد خرافات در هواداران ورزشی به این نتیجه رسیدند که خرافات در ورزش بر باورهای خرافاتی تأثیر مثبت معناداری دارد. اهمیت نتیجه به‌دست آمده در این موضوع قرار دارد که باورهای خرافی موجب رفتارهای خرافی می‌شوند که ممکن است در عرف جامعه نادرست بوده و یا حتی موجب مزاحمت و ایجاد آسیب‌هایی به فرد خرافه‌گرا و یا دیگران گردد چرا که رفتارهای خرافاتی عموماً بعد از اعتقاد به یک خرافات یا پذیرش آن رخ می‌دهد. به عبارت دیگر، رفتارهای خرافاتی اعتقادات خرافی را دنبال می‌کنند. حال آن‌که، از منظر نظریه‌ی یادگیری اجتماعی علت رفتارها و اندیشه‌های خرافی، فرهنگ حاکم بر جامعه است که با نفوذ و اثر بر فرد، بر نسل‌ها تأثیر می‌گذارد.

نتیجه‌گیری

براساس مبانی نظری و تحقیقات انجام شده و همچنین یافته‌های حاصل از این پژوهش می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که امروزه خرافات به‌عنوان یه عامل پذیرفته شده در بین اندیشه‌های هواداران مطرح می‌باشد. و با این تفاسیر مسئولین سیستم آموزشی و رسانه‌های کشور با شفاف‌سازی برخی خرافه‌های نادرست، بایستی موجبات کاهش باورهای خرافی در مردم و از جمله هواداران ورزشی را ایجاد نمایند تا شرکت‌های تجاری و سایر افراد نتوانند از این باورهای خرافی به سود خودشان سوء استفاده نمایند و نیز رفتارهای خرافی نادرست و مخرب در جامعه کاهش یابند.

منابع

- آقایی، نجف؛ اله‌کرم زاده، مرضیه (۱۳۹۸). «تعیین عوامل انگیزاننده‌های شرکت کنندگان در رویدادهای ورزشی شنا توابع تهران»، مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش، دوره ششم، شماره ۲۴: ۱۱۸-۱۰۷.
- ثروت یاری، کارو؛ گروسی، سرور؛ یوسفی، فایق (۱۳۹۷). «بررسی فراوانی خرافات و عوامل مربوط به آن در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال ۱۳۹۲»، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان. ۲۳ (۶): ۲۵-۳۶.

- جانعلی زاده چوب بستنی، حیدر؛ بابازاده بائی، علی؛ ابراهیمی، سمانه (۱۳۸۸). «کاوشی جامعه شناختی در وضعیت خرافه‌گرایی دانشجویان». راهبرد فرهنگ، شماره ۵: ۱۰۷ - ۱۲۸.
- رحیمی، امیرحسام؛ خیامیان، زهره؛ قهرمان تبریزی، کوروش؛ شریفیان، اسماعیل (۱۳۹۶). «مقایسه‌ی عوامل مؤثر بر توسعه‌ی ورزش همگانی در خوابگاه‌های دانشجویی». پژوهش در ورزش تربیتی، ۵ (۱۳): ۱۷۵-۱۹۲.
- زارع، علیرضا؛ زارع، حکیمه و عمادی، مهدی (۱۳۹۶). «عوامل مؤثر بر گرایش به خرافات در بین بازیکنان فوتبال ایران»، مدیریت و توسعه ورزش، ۶(۲): ۳۲-۴۶.
- الله‌مردی میثم؛ رضوی سید محمدحسین؛ دوستی، مرتضی (۱۳۹۸). «ارایه مدل مفهومی ورزش شهروندی در تهران»، پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. ۹ (۱۸): ۱۷-۳۵.
- منتظری، امیر؛ طالب‌پور، مهدی؛ اندام، رضا و کاظم نژاد، انوشیروان (۱۳۹۸). «نقش مسئولیت‌های اجتماعی در نگرش هواداران فوتبال ایران»، مطالعات مدیریت ورزشی، ۱۱ (۵۳): ۱۵۷-۱۸۰.
- هادوی، فریده؛ نظری، شهرام؛ ساعت‌چیان، وحید و عزیزی، بهادر (۱۳۹۵). «ارتباط بین فرهنگ یادگیری سازمانی، انگیزه برای یادگیری، رضایت شغلی، تعهد سازمانی و کیفیت خدمات داخلی در کارشناسان دانشکده‌های علوم ورزشی». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. دوره سوم، شماره ۱۲: ۸۹-۹۷.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: "The exercise of control". Macmillan. Beck, J., & Forstmeier, W. (2007). "Superstition and belief as inevitable by-products of an adaptive learning strategy". *Human Nature*, 18(1), 35-46.
- Beck J, Forstmeier W (2007). "Superstition and belief as inevitable by-products of an adaptive learning strategy". *Human Nature*, 18(1): 35-46.
- Bleak JL, Frederick CM (1998). "Superstitious behavior in sport: Levels of effectiveness and determinants of use in three collegiate sports". *Journal of sport behavior*, 21(1): 1.
- Brevers D, Dan B, NoeL X, Nils F (2011). "Sport Superstition: Mediation of Psychological Tension on Non-Professional Sportsmen's Superstitious Rituals". *Journal of Sport Behavior*, 34.(1)
- Burger JM, Lynn AL (2005). "Superstitious behavior among American and Japanese professional baseball players". *Basic and Applied Social Psychology*, 27(1):71-6.
- Burke KL, Czech DR, Knight JL, Scott LA, Joyner AB, Benton SG, et al (2006). "An exploratory investigation of superstition, personal control, optimism and pessimism in NCAA Division I intercollegiate student-athletes". *Athletic Insight*, 8(2):1-28.
- Burruss GW, Holt TJ, Bossler A (2019). "Revisiting the suppression relationship between social learning and self-control on software piracy". *Social Science Computer Review*, 37(2): 178-95.
- Carlson BD, Mowen JC, Fang X (2009). "Trait superstition and consumer behavior: Re-conceptualization, measurement, and initial investigations". *Psychology & Marketing*, 26(8): 689-713.
- Churchill A, Taylor JA, Parkes R (2015). "The creation of a superstitious belief regarding putters in a laboratory-based golfing task". *International journal of sport and exercise psychology*, 13(4): 335-343.
- Damisch L, Stoberock B, Mussweiler T (2010). "Keep your fingers crossed! How superstition improves performance". *Psychological Science*, 21(7): 1014-1020.
- Dömötör Z, Ruíz-Barquín R, Szabo A (2016). "Superstitious behavior in sport: A literature review". *Scandinavian journal of psychology*, 57(4): 368-382.
- Dwyer B, LeCrom C, Greenhalgh GP (2018). "Exploring and measuring spectator sport fanaticism". *Communication & Sport*, 6(1): 58-85.
- Faul F, Erdfelder E, Buchner A, Lang A-G (2009). "Statistical power analyses using G* Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses". *Behavior research methods*, 41(4): 1149-1160.
- Fluke SM, Webster RJ, Saucier DA (2014). "Methodological and theoretical improvements in the study of superstitious beliefs and behavior". *British Journal of Psychology*, 105(1):102-26.
- Foster DJ, Weigand DA, Baines D (2006). "The effect of removing superstitious behavior and introducing a pre-performance routine on basketball free-throw performance". *Journal of Applied Sport Psychology*, 18(2): 167-71.
- Hanks L, Zhang L, McGinley S (2016). "Unconditioned Superstition and Sports Bar Fans". *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 25(1):113-31.
- Knobloch-Westerwick S, David P, Eastin MS, Tamborini R, Greenwood D (2009). "Sports spectators' suspense: Affect and uncertainty in sports entertainment". *Journal of Communication*, 59(4):750-67.
- Lachman ME (1986). "Locus of control in aging research: A case for multidimensional and domain-specific assessment". *Psychology and Aging*, 1(1):34-40.

- McDonald, H; Karg, AJ. (2014). "Managing co-creation in professional sports: The antecedents and consequences of ritualized spectator behavior". *Sport Management Review*; 17(3): 292-309.
- Ross, CE; Mirowsky, J. (2002). "Age and the gender gap in the sense of personal control". *Social psychology quarterly*, 125-45.
- Rozin, P., & Neneroff, C. (2002). "Sympathetic Magical Thinking: The Contagion and Similarity", *Heuristics*, 11.
- Schippers, MC; Van Lange, PA. (2006). "The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport: A Study Among Top Sportspersons¹". *Journal of Applied Social Psychology*, 36(10): 2532-53.
- Tamir I (2019). "Choosing to stay away: Soccer fans' purposeful avoidance of soccer events". *Time & Society*, 28(1): 231-46.
- Vila Araújo, N., Fraiz Brea, J. A., & de Araújo, A. F. (2020). "Health and Sport. Economic and Social Impact of Active Tourism". *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 10(1): 70-81.
- Wann, DL; Grieve, FG; Zapalac, RK End C; Lanter, JR; Pease, DG; & et al (2013). "Examining the superstitions of sport fans: Types of superstitions, perceptions of impact, and relationship with team identification". *Athletic Insight*, 5(1): 21.
- Wilson, SM; Grieve, FG; Ostrowski, S; Mienaltowski, A; Cyr, C. (2013). "Roles of team identification and game outcome in sport fan superstitious behaviors". *Journal of Sport Behavior*, 36(4): 417-29.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

عبدالباقی، موسی؛ نیک‌بخش، رضا؛ پورسلطانی زرنندی، حسین؛ صفانیا، علی محمد (۱۴۰۲). «آزمون مدل ساختاری خرافات در هواداران ورزشی»، پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزشی، ۱۳ (۲۵): ۸۱-۹۱.